

6. M.C. v. Bulgaria: Judgment of the European Court of Human Rights, 4 December 2003, Application no. 39272/98. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521> (дата звернення: 20.04.2026).

7. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення повноти імплементації положень міжнародного права з питань протидії домашньому та іншим видам насильства, у тому числі щодо дітей: проєкт Закону України від 09 грудня 2024 р. № 12297. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45377> (дата звернення: 20.04.2026).

8. Convention on the Rights of Persons with Disabilities: adopted by the United Nations General Assembly Resolution 61/106 on 13 December 2006. URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> (дата звернення: 20.04.2026).

Замрига А. В.,
д.ю.н., к.е.н., професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ ТА РІВНОСТІ: НОРМАТИВНА РОЛЬ АКТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Сучасний розвиток міжнародного права характеризується посиленням уваги до забезпечення принципів рівності, недискримінації та інклюзії, які, беззаперечно, є одним з найголовніших фундаментальних стандартів демократичного суспільства. Особливого значення ці питання набувають у контексті захисту прав людини, оскільки саме рівний доступ до соціальних, політичних, економічних та культурних прав є необхідною передумовою реалізації людської гідності. У зв'язку з цим важливу

роль відіграють міжнародно-правові інструменти, прийняті універсальними та регіональними міжнародними організаціями, насамперед Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи та Європейським Союзом.

Серед основних напрямів реалізації міжнародних стандартів рівності та недискримінації особливе місце займає сфера освіти, яка виступає важливим інструментом соціальної інтеграції та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення. Саме тому значна кількість міжнародно-правових актів містить положення щодо забезпечення інклюзивної освіти, недопущення дискримінації у доступі до навчання та створення безбар'єрного освітнього середовища.

Інклюзивна освіта являє собою складний процес надання однакового доступу до якісного навчання шляхом організації освітнього процесу у закладах освіти на базі застосування індивідуально орієнтованих підходів до навчання з врахуванням їх унікальних особливостей [1].

Важливе значення у формуванні сучасних міжнародних стандартів інклюзії мають не лише міжнародні договори та конвенції (зокрема Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року), а й акти «м'якого права» міжнародних організацій, які визначають стратегічні напрями розвитку державної політики у сфері забезпечення рівності, недискримінації та доступності освіти.

До прикладу, Інчхонська Декларація Всесвітнього освітнього форуму «Рамкова програма дій «Освіта 2030» (Education 2030 Framework for Action) 2015 року визначає інклюзію одним із ключових механізмів забезпечення доступної та якісної освіти для кожної людини. Цим документом міжнародна спільнота підтвердила підтримку Цілі сталого розвитку № 4, яка передбачає забезпечення справедливої та інклюзивної освіти, а також створення умов для навчання впродовж усього життя та закликає до її реалізації до 2030 року. У Декларації наголошено, що справедливість і соціальна інтеграція в освіті та за допомогою освіти є нагальними для сталого розвитку

сучасного суспільства [1]. Зазначена Декларація демонструє, що важливою передумовою ефективного функціонування інклюзивної освіти є розроблення чіткого плану дій щодо її впровадження та реалізації. Саме завдяки поетапному формуванню відповідних механізмів забезпечення інклюзивної освіти відбувається їх постійне вдосконалення та адаптація до сучасних потреб суспільства.

Крім того, важливу роль у формуванні міжнародних стандартів інклюзії відіграють Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, ухвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 48/96 від 20 грудня 1993 року. Незважаючи на рекомендаційний характер, зазначений документ суттєво вплинув на подальший розвиток міжнародного законодавства у сфері прав осіб з інвалідністю.

Водночас важливе значення для забезпечення інклюзії та рівності має не лише нормативне закріплення міжнародно-правових стандартів, а й ефективність механізмів їх реалізації на національному рівні. Незважаючи на значну кількість міжнародних документів у сфері недискримінації та інклюзивної політики, у багатьох державах існує проблема недостатньої імплементації відповідних міжнародних стандартів у внутрішньодержавне законодавство та правозастосовну практику.

Особливо це стосується забезпечення безбар'єрного середовища, рівного доступу до освіти, праці, медичних і соціальних послуг для осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій населення. На практиці формальне закріплення принципів рівності не завжди супроводжується створенням дієвих організаційних, фінансових та інституційних механізмів їх реалізації. У результаті це призводить до збереження дискримінаційних практик та соціального виключення окремих груп населення.

Варто зазначити, що важливу нормативну роль у розвитку міжнародних стандартів інклюзії відіграють, як вже зазначалося вище, акти Організації Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО, Ради Європи та Європейського Союзу, які формують універсальні

підходи до забезпечення рівності та недискримінації. При цьому важливе значення мають не лише міжнародні договори, що є юридично обов'язковими для держав-учасниць, а й акти «м'якого права», які визначають стратегічні напрями розвитку державної політики та сприяють гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Для України питання імплементації міжнародно-правових стандартів інклюзії та рівності набуває особливої актуальності в умовах євроінтеграційних процесів та реформування системи захисту прав людини. Попри поступове вдосконалення національного законодавства у сфері інклюзивної освіти та недискримінації, на практиці продовжують існувати проблеми забезпечення доступності інфраструктури, належного фінансування інклюзивного середовища та ефективного механізму реалізації прав осіб з інвалідністю.

Таким чином, міжнародно-правові інструменти забезпечення інклюзії та рівності відіграють важливу роль у формуванні сучасних стандартів захисту прав людини та розвитку демократичного суспільства. Водночас ефективність їх дії значною мірою залежить від належної імплементації міжнародних норм у національне законодавство, створення дієвих механізмів контролю та забезпечення реального доступу кожної особи до реалізації своїх прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01 жовтня 2010 року. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text> (дата звернення: 08.05.2026)
2. UNESCO. Education 2030 Incheon Declaration And Framework for action towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. Paris: UNESCO, 2015. 76 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233813>